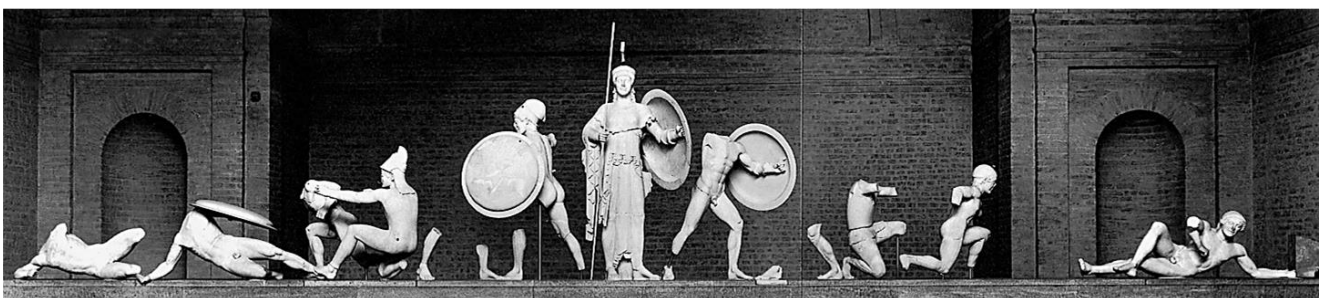


ΙΕΡΟ της ΑΘΗΝΑΣ ΑΦΑΙΑΣ στην ΑΙΓΙΝΑ

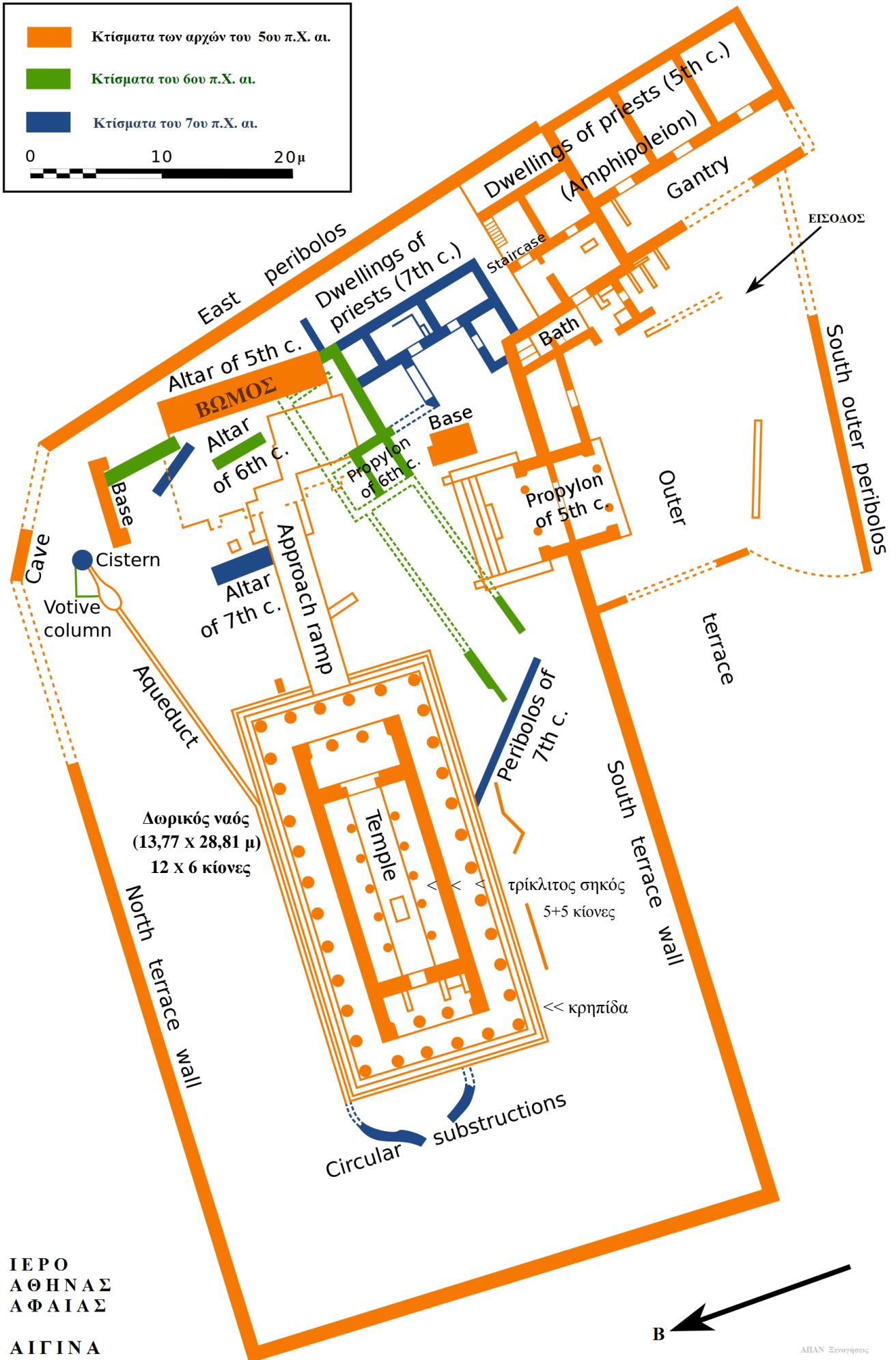
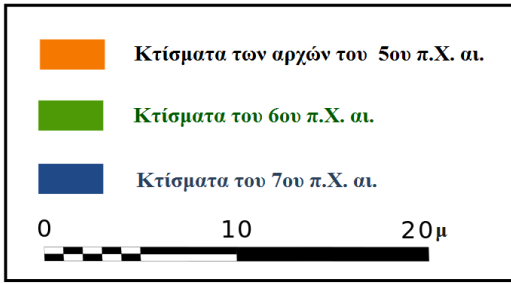
Με ξεναγό την Χρυσή Καραϊωσηφίδου, Απρίλιος 2016



Η πάνοπλη Αθηνά στο δυτικό αέτωμα



Το δυτικό αέτωμα (γλυπτό σύνολο του 500-490 π.Χ.) στη Γλυπτοθήκη του Μονάχου



ΙΕΡΟ
 ΑΘΗΝΑΣ
 ΑΦΑΙΑΣ
 ΑΙΓΙΝΑ

Το Ιερό

Βρίσκεται στην κορυφή πευκόφυτου λόφου στο βορειοανατολικό μέρος της Αίγινας, απέναντι από την Αττική, και ξεχωρίζει για την καλή κατάσταση διατήρησης του ναού της Αθηνάς Αφαιάς, που ανήκει στην Ύστερη Αρχαϊκή εποχή. Αυτή ήταν και η εποχή της ακμής του νησιού: τα αρχαϊκά και πρώιμα κλασικά χρόνια. Αρχικά ο χώρος ήταν αφιερωμένος στη λατρεία της τοπικής θεάς Αφαιάς, η οποία ταυτίστηκε αργότερα με την Αθηνά.

Ευρήματα των προϊστορικών χρόνων –μεταξύ των οποίων ξεχωρίζουν τα ειδώλια γυναικείας μορφής, που θηλάζει το μωρό της– οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η λατρεία μιας θεάς-μητέρας υπήρχε ίσως από τις αρχές της 2ης π.Χ. χιλιετίας.

Οι πρώτες κτιστές κατασκευές έγιναν γύρω στα 570-560 π.Χ., αλλά ο χώρος απέκτησε τη μνημειώδη μορφή του μερικές δεκαετίες αργότερα (γύρω στα 500-490). Τότε ισοπεδώθηκε μια έκταση, με την κατασκευή ισοδομικών αναλημμάτων, για τη στήριξη των χωμάτων, και κατασκευάστηκαν: ο ναός, ο βωμός, το πρότυλο και διάφορα βοηθητικά οικοδομήματα.

Οι τελευταίες, μικρής έκτασης, οικοδομικές επεμβάσεις και προσθήκες έγιναν γύρω στα μέσα του 4ου αιώνα, όταν ξαναχτίστηκε ο βωμός και κατασκευάστηκαν κάποια κτίσματα στα ΝΑ του τεμένους. Αυτή, όμως, ήταν μία σύντομη περίοδος σχετικής οικονομικής ανάκαμψης του νησιού. Η Αίγινα είχε προ καιρού παρακμάσει. Λιγιστά δείγματα κεραμικής της Ελληνιστικής εποχής δηλώνουν ότι οι Αιγινίτες δεν λησμόνησαν τελείως την τοπική λατρεία, τουλάχιστον μέχρι τις αρχές του 1ου π.Χ. αιώνα, οπότε το Ιερό πέρασε στη λήθη. Μόνον ο ενθουσιώδης αρχαιόφιλος και ακάματος περιηγητής Πausανίας το θυμήθηκε.



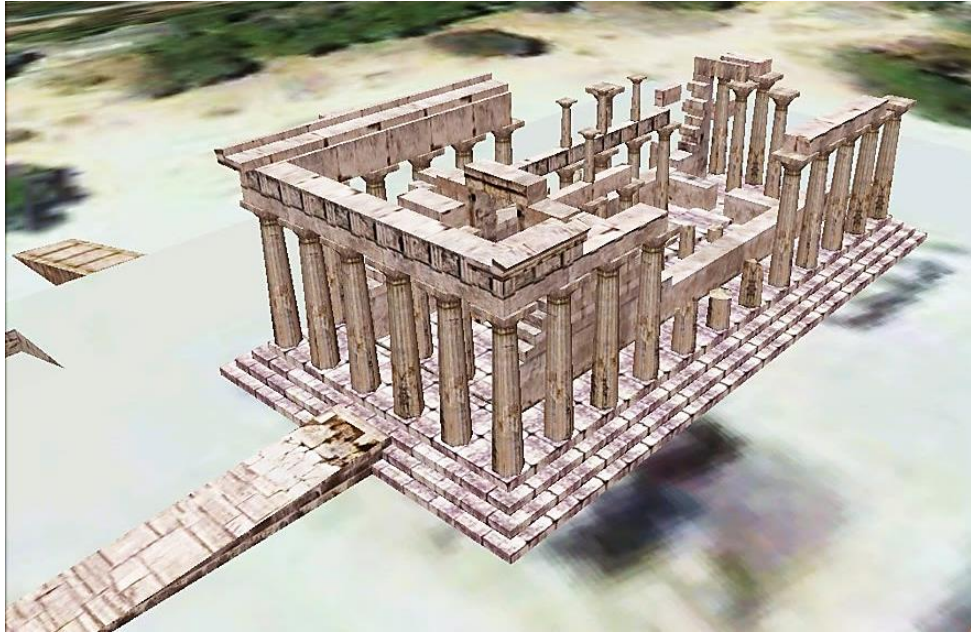
Ναός «εν παραστάσι»: Οι δύο μακροί τοίχοι του σηκού καθώς καταλήγουν στις στενές πλευρές σχηματίζουν δύο παραστάδες, ανάμεσα στις οποίες παρεμβάλλονται κίονες.



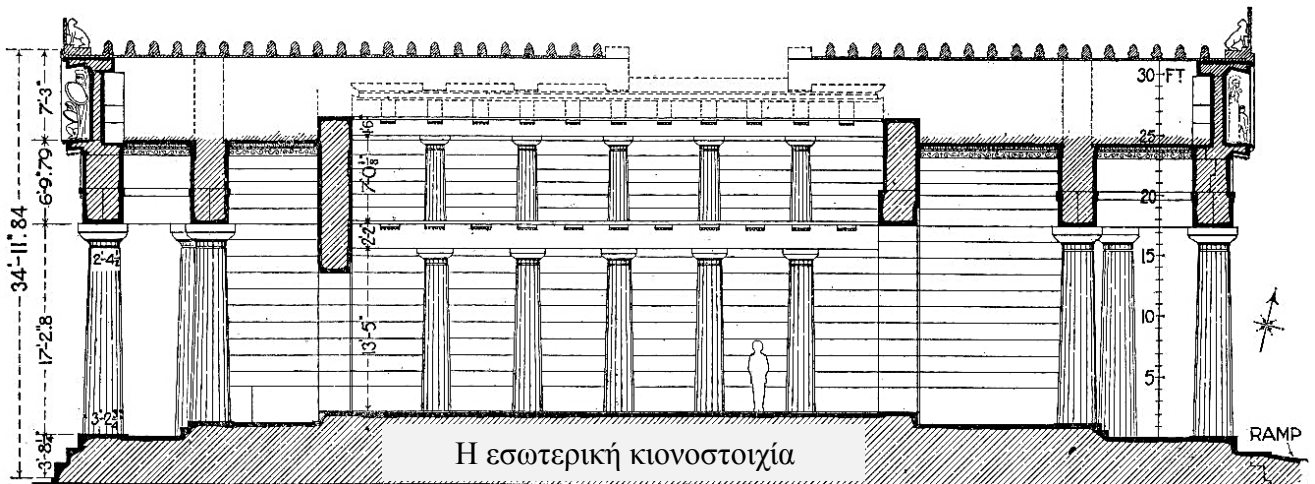
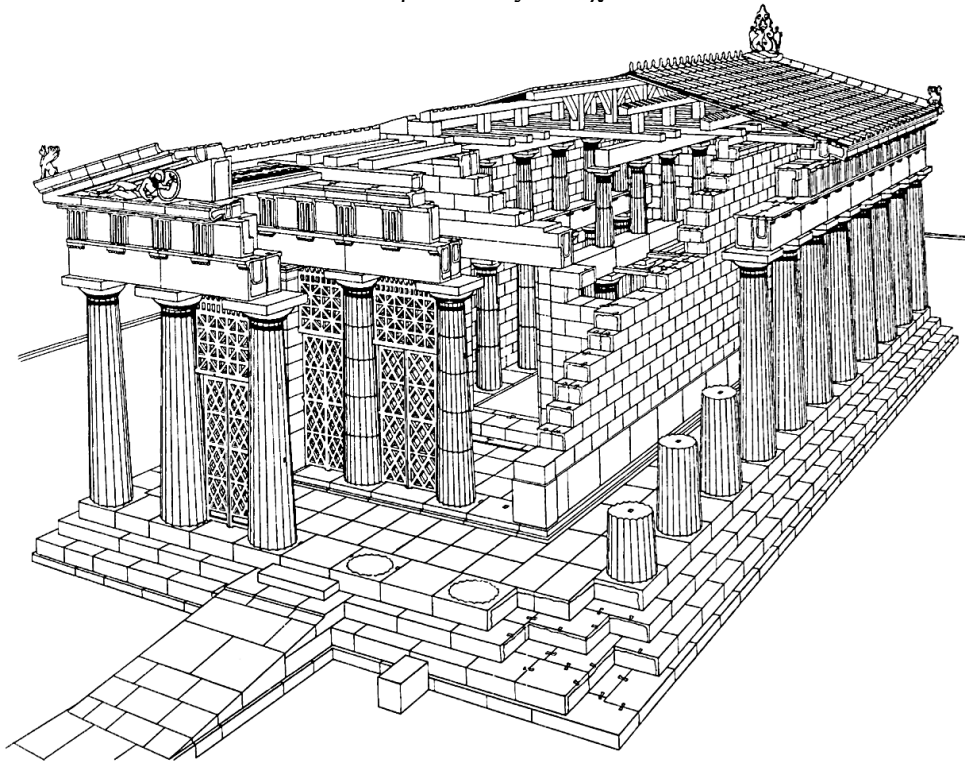
Ο πλούτος της αρχαϊκής Αίγινας προερχόταν από τα θαλασσινά ταξίδια. Οι έμποροι έφεραν από την Ισπανία και άργυρο, με τον οποίο έκοψε η πόλις-κράτος το αρχαιότερο ασημένιο νόμισμα του ελληνικού κόσμου.

Στο τέλος του βου και στο πρώτο μισό του 5ου αι. π.Χ., τον καιρό της μεγάλης ακμής του νησιού, ήταν περίφημοι οι Αιγινίτες γλύπτες, κυρίως ως κατασκευαστές χάλκινων αγαλμάτων.

Οι τρεις διασημότεροι ανάμεσά τους ήταν: ο Σμίλις, ο Κάλων και ο Ονάτας.



Αναπαραστάσεις και σχέδια



F LONGITUDINAL SECTION

Η αρχαιολόγος Ελένη Παπασταύρου γράφει στον Ιστότοπο «Οδυσσεύς» του ΥΠΠΟΑ:

Ο ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΑΦΑΙΑΣ είναι το σπουδαιότερο μνημείο που σώζεται από το Ιερό, το οποίο ήταν αφιερωμένο στη θεότητα Αφαία και φαίνεται ότι είχε ιδρυθεί σε χώρο όπου υπήρχε λατρευτική δραστηριότητα ήδη από τη Μυκηναϊκή εποχή. Ο Πausanias (2.30.3-5) αναφέρει τον μύθο για την Αφαία και την ταυτίζει με την κρητική θεά Βριτόμαρτι-Δίκτυννα, άποψη που είναι σήμερα αποδεκτή από τους ερευνητές. Ο ναός κτίστηκε γύρω στο 500-490 π.Χ. και είναι ο δεύτερος πώρινος, που οικοδομήθηκε στην ίδια περίπου θέση και με τον ίδιο προσανατολισμό. Ο πρωιμότερος δωρικός ναός χρονολογείται περίπου στο 570-560 π.Χ. και καταστράφηκε από πυρκαγιά γύρω στο 510 π.Χ. Την εποχή της ανοικοδόμησης του νέου ναού το Ιερό πήρε την οριστική του μνημειακή διαμόρφωση. Μεγαλύτερος χώρος ισοπεδώθηκε, νέα αναλήμματα διαμορφώθηκαν, το τέμενος τειχίσθηκε με λίθινο τοίχο και η είσοδος γινόταν από επιβλητικό πρόπυλο στη νότια πλευρά του περιβόλου, ενώ έξω από το πρόπυλο υπήρχε συγκρότημα οικοδομημάτων για τις ανάγκες του ιερού. Το Ιερό δεν διατηρήθηκε για μεγάλο διάστημα. Η αθηναϊκή επιβολή στην Αίγινα από τα μέσα του 5ου αι. π.Χ. είχε και εδώ τον αντίκτυπό της. Βαθμιαία το Ιερό παρήκμασε και μόνο λίγες εργασίες επισκευών σημειώθηκαν τον 4ο αι. π.Χ. Ο 3ος αι. π.Χ. ήταν περίοδος μεγάλης παρακμής και προς το τέλος του επόμενου αιώνα ο χώρος είχε πια εγκαταλειφθεί.

Ο ΝΑΟΣ είναι δωρικός περίπτερος, με κιονοστοιχία 12 κίωνων στις μακρές και 6 στις στενές πλευρές. Οι κίονες είναι μονολιθικοί με 20 ραβδώσεις, εκτός από τρεις της βόρειας πλευράς, που αποτελούνται από σπονδύλους. Στηρίζεται σε κρηπίδα τριών βαθμίδων, έχει πρόδομο και οπισθόδομο με δύο κίονες εν παραστάσι και σηκό με δίτονη εσωτερική κιονοστοιχία πέντε κίωνων. Η είσοδος γινόταν από την ανατολική πλευρά, όπου είχε κατασκευασθεί επικλινές επίπεδο από καλά πελεκημένους λίθους. Οι κίονες, οι τοίχοι του σηκού και ο θριγκός είναι από ντόπιο πορώδη ασβεστόλιθο και καλύπτονται με επίχρισμα, ενώ σε μερικά μέρη του θριγκού σώζεται και διακόσμηση με χρώμα. Τη δίρριχτη στέγη του ναού κάλυπτε πήλινη κεράμωση κορινθιακού τύπου και μόνο η πρώτη στρώση κεράμων με τις ανθεμωτές ακροκεράμους ήταν μαρμάρινη. Το κορυφαίο ανθεμωτό ακρωτήριο, που πλαισιωνόταν από δύο κόρες, ήταν επίσης μαρμάρινο, καθώς και οι τέσσερις σφίγγες στις γωνίες της στέγης.

ΤΑ ΓΛΥΠΤΑ των αετωμάτων και τα ακρωτήρια της στέγης ήταν από παριανό μάρμαρο και έφεραν χρώματα. Το θέμα και των δύο αετωμάτων είναι οι μυθικές εκστρατείες στην Τροία, στις οποίες διακρίθηκαν Αιγινίτες ήρωες.

Στο ανατολικό αέτωμα απεικονίζεται η παλαιότερη εκστρατεία, με τον Ηρακλή κατά του βασιλιά της Τροίας Λαομέδοντα, στην οποία έλαβε μέρος ο Τελαμών, γιός του Αιακού.

Στο δυτικό αέτωμα απεικονίζεται η νεότερη εκστρατεία με τον Αγαμέμνονα κατά του Πριάμου, στην οποία διακρίθηκαν τρεις απόγονοι του Αιακού: ο Αίας, ο Τεύκρος και ο Αχιλλέας. Παρούσα και στις δύο εκστρατείες είναι η Αθηνά, ως η κεντρική μορφή κάθε αετώματος. Το δυτικό αέτωμα απηχεί την αισθητική του 6ου αι., ενώ το ανατολικό με τη μεγαλύτερη κινητικότητα των μορφών και την απουσία σχηματοποίησης παραπέμπει στις αρχές του 5ου αιώνα.

Μετά την εγκατάλειψή του, ίσως τον 3ο μ.Χ. αιώνα, αφαιρέθηκαν οι μεταλλικοί σύνδεσμοι, που συγκρατούσαν τα αρχιτεκτονικά μέλη του ναού, και τμήματά του κατέρρευσαν. Αλλά το εντυπωσιακό μνημείο παρέμεινε ορατό στην κορυφή του λόφου.

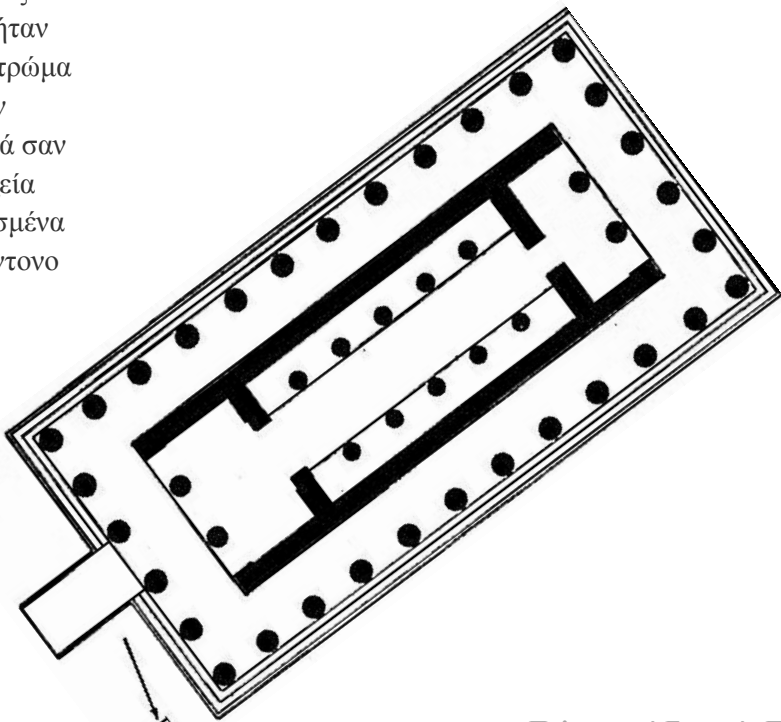
Η πρώτη έρευνα έγινε το 1811 από τον αρχιτέκτονα Ch. R. Cockerell και τον φίλο του βαρόνο von Hallerstein, οι οποίοι ανέσκαψαν τα γλυπτά των αετωμάτων και τα μετέφεραν στην Ιταλία. Από εκεί, το 1828 κατέληξαν στο Μόναχο, όπου βρίσκονται μέχρι σήμερα και εκτίθενται στη Γλυπτοθήκη.

Συστηματική ανασκαφή του μνημείου πραγματοποιήθηκε από το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο το 1901, υπό την εποπτεία των Ad. Furtwangler και H. Thiersch και αργότερα, το 1964-1981, του D. Ohly. Την περίοδο 1956-1957 έγιναν αναστηλωτικές εργασίες από τον Α. Ορλάνδο και τον Ε. Στίκα.

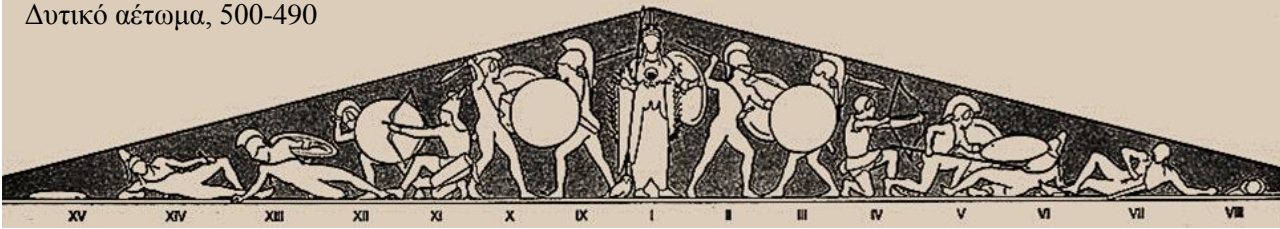


Πρόπλασμα του ναού της Αφαίας, αρχές του 5ου αι. (Μόναχο, Staatliche Glyptothek) και κάτοψη. Διαστάσεις του ναού: 13,77 x 28,81 μέτρα.

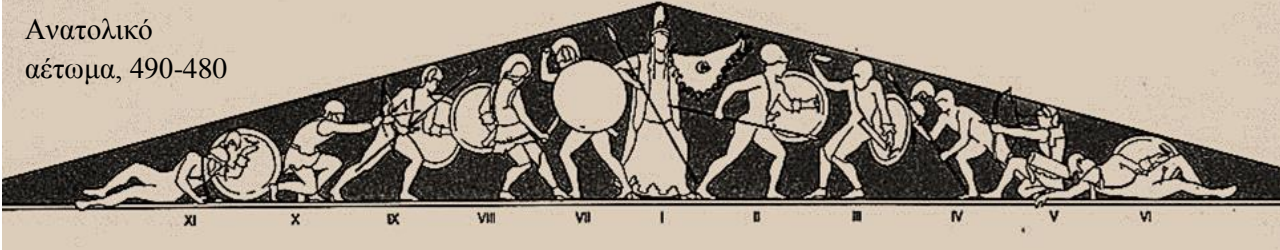
Ο ναός είναι κατασκευασμένος από τοπικό πωρόλιθο, αλλά ήταν επιχρισμένος με ένα λεπτό στρώμα μαρμαροκονιάματος, που τον έκανε να φαίνεται από μακριά σαν μαρμάρινος. Ορισμένα στοιχεία της ανωδομής ήταν χρωματισμένα με σκούρο γαλάζιο και με έντονο κόκκινο χρώμα.



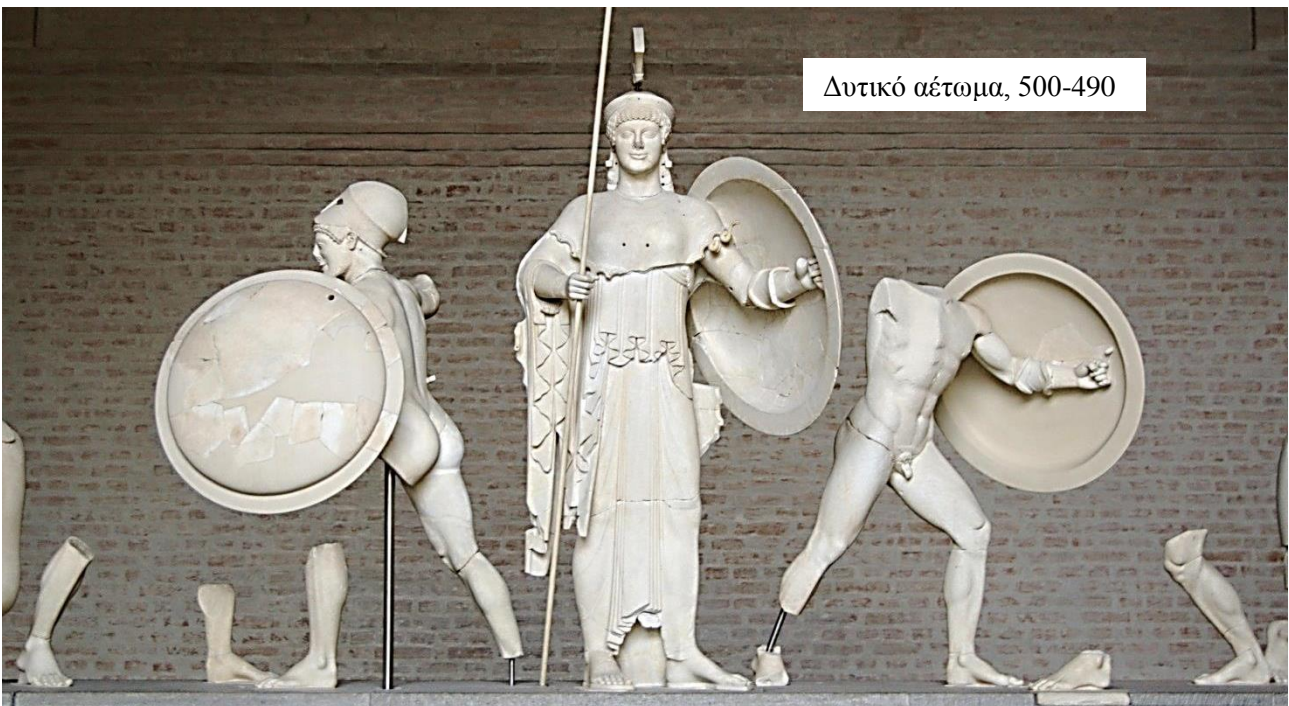
Δυτικό αέτωμα, 500-490



Ανατολικό
αέτωμα, 490-480



Αναπαράσταση του δυτικού αετώματος (πάνω) και του ανατολικού (κάτω) με τις μάχες από τις δύο εκστρατείες εναντίον της Τροίας. Στο δυτικό αέτωμα, που έγινε γύρω στα 500-490 π.Χ., δηλαδή τον καιρό της κατασκευής του ναού, υπάρχουν δεκατρείς μορφές: έξι και έξι πολεμιστές στα δεξιά και τα αριστερά της Αθηνάς. Στο ανατολικό, που έγινε περίπου μια δεκαετία αργότερα, γύρω στα 490-480, οι μορφές είναι έντεκα. Αλλά οι διαφορές ανάμεσα στα δύο γλυπτά σύνολα είναι πολύ σημαντικότερες από ό,τι ο αριθμός των μορφών. Αφορούν κυρίως στην ίδια την τέχνη –καθώς το δυτικό ανήκει στην Ύστερη Αρχαϊκή εποχή, ενώ το ανατολικό έγινε την εποχή του λεγόμενου «αυστηρού ρυθμού», δηλαδή την εποχή της μετάβασης προς την κλασική τέχνη. Πάντως, είναι δύσκολο να εξηγηθεί ο λόγος για τον οποίο το ανατολικό αέτωμα, που διακοσμούσε μάλιστα την πρόσοψη του ναού, κατασκευάστηκε με τόση καθυστέρηση.



Δυτικό αέτωμα:
άκρο δεξιά





Δυτικό αέτωμα: Ο Πάρις με
τεντωμένο το τόξο του (το οποίο
δεν έχει σωθεί).

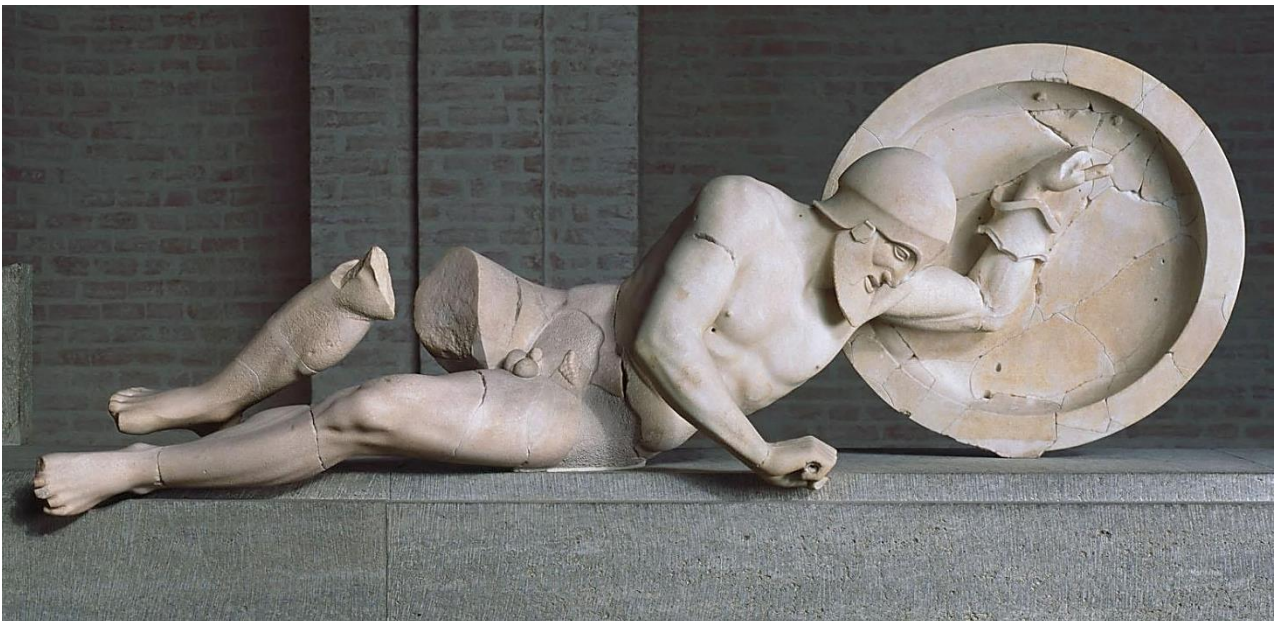
Η σκυθική ενδυμασία (σκούφος,
παντελόνια) φανερώνουν την
βαρβαρική καταγωγή του. Ο
πρίγκιπας της Τροίας είναι ο
 τρίτος πολεμιστής στα αριστερά
της Αθηνάς.

Ύστερη Αρχαϊκή τέχνη,
σύγχρονη με την οικοδόμηση του
ναού, 500-490 π.Χ.



Ανατολικό αέτωμα, 490-480 π.Χ. (η δεκαετία ανάμεσα
στον Μαραθώνα, τη Σαλαμίνα και τις Πλαταιές).
Αυστηρός ρυθμός – μετάβαση προς την Κλασική εποχή.
Στα έργα αυτού του αετώματος φαίνεται ότι οι Αιγινήτες
γλύπτες συμμετείχαν στην ανάπτυξη του νέου καλλιτε-
χνικού ρεύματος, που εξελίσσεται, και είναι πολύ πιθανό
να συνέβαλαν σημαντικά στη δημιουργία του.

Πληγωμένος πολεμιστής (στο αριστερό άκρο του
τριγώνου)





Ανατολικό
αέτωμα

Ο Ηρακλής, με κράνος που απολήγει σε λεοντοκεφαλή, έχει τεντώσει το τόξο του. Ένα τολμηρό γλυπτό, που αποδίδει με εξαιρετικά δυναμικό τρόπο μια πολεμική σκηνή γεμάτη ένταση. Έχει ενδιαφέρον να συγκριθεί με τον τοξότη στο δυτικό αέτωμα, τον Πάρη.

Ο Ηρακλής είχε πολιορκήσει και καταλάβει την Τροία, στον πρώτο Τρωικό (εναντίον του Λαομέδοντα). Ο κυριότερος σύμμαχος του πανελλήνιου ήρωα ήταν ο Τελαμώνας, γιός του Αιακού και εγγονός του Δία και της νύμφης Αίγινας. Ο Αιακός έγινε ο πρώτος βασιλιάς της Αίγινας, ενώ ο γιος του, ο Τελαμώνας, βασίλευσε στη γειτονική Σαλαμίνα. Η επόμενη γενιά, ο Αίας, γιος του Τελαμώνα, συμμετείχε μαζί με τον αδελφό του, τον Τεύκρο, στην επόμενη εκστρατεία εναντίον της Τροίας, τον γνωστό σε όλους Τρωικό Πόλεμο. Και στους δύο Τρωικούς η Αθηνά ήταν στο πλευρό των νικητών Ελλήνων, ενώ η Αίγινα υπερηφανευόταν ότι είχε λάβει μέρος και στους δύο πολέμους.

Δείτε και στο Αρχείο του Πανοράματος (ΑΠΑΝ) τις Σημειώσεις της Διάλεξης της αρχαιολόγου και ξεναγού Χρυσής Καραϊωσηφίδου:

«Οι Αιγινίτες στη Γλυπτοθήκη του Μονάχου» (2011)

Η ιστορία της ανακάλυψης των αετωμάτων του ναού της Αφαίας Αθηνάς και η περιπετειώδης μεταφορά τους από την Αίγινα στο Μόναχο, ύστερα από την αγορά που έκανε ο Λουδοβίκος της Βαυαρίας. Τα εξαιρετικά γλυπτά και το μεταίχιμο της τέχνης από την Ύστερη Αρχαϊκή περίοδο στην πολύ πρώιμη Κλασική εποχή.

Πατήστε εδώ

<http://www.apan.gr/images/dialexeis/2011/afaia-monaho-ta-glypta-monaho-nafplio-athina-neoklasikismos/gliptothiki-monahou.pdf>

